

Ткаченко А. В.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Досліджується мережевий інституціоналізм як дуалістичне поєднання формальності та неформальності. Мережевий інституціоналізм є амбівалентним явищем, в якому мережа розглядається як відокремлений інститут, в якому функціонують взаємозалежні і взаємопов'язані між собою актори. Також в статті дається коротка характеристика видів політичних мереж, як особливого типу мереж в цілому.

Ключові слова: мережевий інституціоналізм, політична мережа, мережева парадигма, політичні спільноти, професійні мережі, міжуправлінські мережі, мережі виробників, проблемні мережі.

Впродовж останніх десятиріч продовжує підвищуватись інтерес науковців до дослідження поняття "політичної мережі". Це пов'язано в першу чергу із тим, що відбувається пошук альтернативного аналізу соціальних процесів. Одним із таких альтернативних підходів є метод політичних мереж, який останнім часом все більше інституціоналізується, утворюючи певну структуровану систему, яку дослідники називають "мережевий інституціоналізм".

До певної міри, "мережевий інституціоналізм" є поєднанням суперечностей. Термін "мережа" здебільшого передбачає неформальність та персоналізм, тоді як "інституціоналізм" означає формальність та міжперсоналізм. Окрім цього, мережеві перспективи є більшою мірою біхевіорестичні, ніж інституційні. Незважаючи на це, дуже важливо розуміти мережі як неформальні інститути (хоча в деяких випадках вони можуть бути формальні). В цьому значенні, мережа може розглядатись як інститут тією мірою, якою вона репрезентує стабільні періодичні моделі біхевіорестичних взаємодій або обміну між індивідами та організаціями [1].

Актуальність цієї тематики полягає в необхідності детального аналізу мережевого інституціоналізму в умовах сучасного динамічного розвитку.

На Заході дослідженням політичних мереж займалися: Д. Кноке, Р. Родес, Б. Велман [4, 5, 7, 8]. Що стосується безпосередньо концепції "мережевого інституціоналізму" то значний внесок здійснив К. Ансель [1]. Серед вітчизняних дослідників дану проблему розглядають Л.В. Сморгунов [2].

Метою даної статті є детальний аналіз мережевого інституціоналізму та видів політичних мереж.

Не існує жодної цілісної мережевої парадигми, а переважно тільки дискусії в політичній науці, організаційній теорії, публічних адміністраціях, економічній соціології. Однак, варто зазначити, що існують чотири мета-принципи, які використовуються в різних напрямках мережевого інституціоналізму [8, с. 238].

Перший і найбільш загальний принцип є взаємовідносна перспектива соціальної, політичної та економічної дії. Емірбаєр розрізняє реляційний (взаємовідносний) та атрибуційний (характерний) підходи до соціальних пояснень. Щодо останнього, то в його рамках феномени пояснюються через характерні особливості (атрибути) індивідів, груп чи організацій. Мережевий інституціоналізм, натомість, наголошує на відносинах – які не співвідносяться до рівня індивідуальних характеристик – як базовій одиниці пояснення [1].

Другий мета – принцип є презумпція комплексності. Взаємовідносини, які об'єднують індивідів, групи, та організації, мають розглядатися комплексно, оскільки зв'язки між ними накладаються та пересікаються. Групи та організації не є чітко пов'язаними, тобто унітарними, і часто взаємопроникають один в одного.

Третій мета – принцип мережевого інституціоналізму наголошує на тому, що мережі є водночас і ресурсами і обмеженнями поведінки. Як ресурси, вони виступають інформаційними каналами та способами мобілізації допомоги в досягненні певних вигод; як обмеження вони виступають структурами соціального впливу та контролю, які лімітують дію. Останній мета-принцип полягає в тому, що мережі мобілізують інформацію, соціальний вплив, ресурси, соціальний капітал в різні способи. Соціальний світ не тільки комплексний, а й

упереджений. Мережі пропонують багатосторонній доступ до ресурсів, інформації та підтримки [1].

Мережа – це набір взаємовідносин між індивідами, групами та організаціями. Взаємовідносини, наприклад, можуть бути між двома членами парламенту або кооперативний обмін між двома адміністративними органами. Конфлікт між двома індивідами та організаціями також може бути прикладом відносин, мережевий інституціоналізм головним чином розглядає позитивні взаємовідносини. Базуючись на соціальній солідарності Дюркгейма, багато досліджень мереж наголошують на соціальних та афективних (пов'язаних) основах взаємовідносин [7, с. 134].

Головні техніки аналізу соціальної мережі включають центральність та "субгрупову" ідентифікацію. Центральність є особливо цінним критерієм дослідження, оскільки вона визначає відносну важливість або впливовість індивідуальних акторів в мережі, і спирається на інформацію щодо всіх акторів мережі. Існує декілька особливостей центральності (ступінь, близькість, відношення проміжності тощо), які намагаються охопити різні аспекти центрального актора. Наприклад, відношення проміжності центральності визначає центральність через виявлення акторів, які виконують функції важливих посередників. Інший набір мережевих технік визначає "субгрупи" в мережі, це особливо сприяє визначенню соціальних поділів та фракцій. Ці техніки як виявлення "субгруп" у відносно змістових термінах (компонентний аналіз), так і дослідження їх обмежень (клік виявлення) [1].

Всі ці підходи поєднують два частково різних образи політичних організацій та процесів: всі наголошують, що політична структура та процес є високо диференційованими, враховуючи участь широкого набору акторів; протиставлення образів полягає в тому, що акторів пояснюють як пов'язаних довкола спільного інтересу, так і внаслідок взаємозалежності в певних політичних сферах.

Політичні мережі є особливим видом мереж, тому доцільним буде охарактеризувати види політичних мереж. Зрозуміло, що політичні мережі будуть відрізнятися за рядом критеріїв. До цих критеріїв відносяться:

- кількість та тип учасників мереж;
- характер інституалізації;
- сфера політики, в якій формуються мережі;
- розподіл ресурсів між учасниками мереж;
- особливості інтересів, що поєднують учасників мереж;
- ступінь концентрації влади [3, 4, 5, 6, 7].

Скористаємось найбільш широко розповсюдженою типологією політичних мереж, запропонованою Р. Родесом [7, с. 13-15]. Він виділив п'ять типів політичних мереж, керуючись трьома критеріями: ступінь внутрішньої інтеграції, кількість учасників мережі і розподіл ресурсів між ними.

Політичні спільноти (policy communities) являють собою такі мережі, які характеризуються стабільністю взаємовідносин, стійким і високою мірою обмеженим членством, вертикальною взаємозалежністю, яка заснована на взаємній відповідальності за надання послуг, і ізоляцією як від інших мереж так і від публічних організацій (включаючи парламент). Такі мережі є високо інтегровані і мають високий ступінь вертикальної взаємозалежності, а також обмежену вертикальну координацію. Підкреслюється, що подібні мережі концентруються на основних функціональних інтересах на кшталт освіти або пожежної безпеки. Це скоріше територіальні спільноти [2, с. 105].

Професійні мережі (professional networks) характеризуються перевагою одного класу учасників виробництва політичних рішень: професійних груп. Ці мережі висловлюють інтереси особливої професійної групи і засновані на високій вертикальній взаємозалежності, в також ізольовані від інших мереж. Професійні мережі можуть бути представлені в національному масштабі, наприклад Національна служба охорони здоров'я в Великобританії [2, с. 105].

Міжуправлінські мережі (intergovernmental networks) формуються на основі правління місцевої влади. Їх відмінними характеристиками є топократичне членство, явне виключення інших публічних союзів, широкий обсяг інтересів, пов'язаних із багатьма службами, обмежена вертикальна взаємозалежність (оскільки вони не відповідальні за надання послуг), широка горизонтальна структура і здатність взаємодіяти з багатьма іншими мережами [2, с. 105].

Мережі виробників (producer networks) відрізняються значною роллю в політиці економічних інтересів (публічного і приватного секторів), їх рухливим членством, залежністю центру від промислових організацій при виробництві бажаних товарів і при експертизі, а також обмеженою взаємозалежністю між економічними інтересами [2, с. 105].

Проблемні мережі (issue networks) характеризуються великою кількістю учасників з обмеженим ступенем взаємозалежності. Стабільність тут користується повагою, а структура має схильність до атомістичності [2, с. 105].

На кінець, варто було б повернутися до сучасної та потенційної цінності мережевого інституціоналізму в політичній науці. Одною з його беззаперечних переваг є аналітичні основи, які охоплюють все більш зростаючу комплексність сучасності. Як наші технології все більше перетворюються на мережі, так відбувається і з інститутами. Архетипні моделі управління на початку двадцятого першого століття потребують політичної координації через рівні та юрисдикції урядів; кількість зацікавлених сторін зростає та виникають нові мережі взаємодій і обмінів. Мережевий інституціоналізм пропонує незакінчену і багатообіцяючу парадигму для опису комплексності та пояснення її наслідків.

Література

1. *Ансель К.* Мережевий інституціоналізм [Електронний ресурс] / К. Ансель. – Режим доступу до документу: <http://politiko.ua/blogpost35229>
2. *Сморгуно Л.В.* Современная сравнительная политология. Ученик / Л.В. Сморгунов. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2002. – 472 с.
3. *Jordan G., Schubert K.* A Preliminary Ordering of Policy Network Labeling // European Journal of Political Research. Special issue. 1992. Vol. 21. № 12.
4. *Knoke D.* 1990. Political Networks: The Structural Perspective. New York: Cambridge University Press. (ISBN: 0-521-37552-5; paper, 1994, 0-521-47762-X)
5. *Knoke D., Pappi F., Broadbent J., Tsujinaka Y.* Comparing Policy Networks. Labor Politics in the US, Germany, and Japan. Cambridge, N. Y.: Cambridge University Press, 1996.

6. *Kriesi H.* Les Democracies Occidentals. Una Approach Comparee. Paris: Economica, 1994.

7. *Rhodes R., Marsh D.* Policy Network in British Politics. A Critique of Existing Approaches // Policy Network in British Government / Ed. by D. Marsh and R. Rhodes. Oxford: Clarendon Press, 1992.

8. *Wellman B.* "Structural Analysis: From Method and Metaphor to Theory and Substance." Pp. 19-61 in Social Structures: A Network Approach, edited by Barry Wellman and S. D. Berkowitz. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Tkachenko A. V. Network Institutionalism and types of political networks

Network institutionalism is being researched as a dualistic composition of formality and informality. Network institutionalism, in fact, is an ambivalent phenomenon that considers network as a separate institution embracing functioning of interdependent and interrelated actors. Also the article gives basic characteristics of political networks as a special type of networks in general.

Key words: *network institutionalism, political network, the network paradigm, political communities, professional networks, inter-managerial networks, networks of manufacturers, problematic networks.*